

ANNA PODKÓWKA

UNIwersytet Jagielloński w Krakowie
WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI
KATEDRA KRYMINOLOGII
E-MAIL: ANNA.PODKOWKA@DOCTORAL.UJ.EDU.PL

DATA ZGŁOSZENIA: 5.01.2018
DATA PRZYJĘCIA DO DRUKU: 2.03.2018

Międzynarodowy Trybunał Karny jako wypełnienie „luki bezkarności” w prawie międzynarodowym

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono historię i ewolucję idei międzynarodowej odpowiedzialności karnej oraz wybranych trybunałów międzynarodowych. Następnie kompleksowo omówiono problematykę zakresu przedmiotowego, podmiotowego, terytorialnego i właściwości temporalnej Międzynarodowego Trybunału Karnego. Porównano *ratione materiae, personae, temporis i loci* na przykładzie Międzynarodowego Trybunału dla byłej Jugosławii i dla Rwandy. Przedstawiono Międzynarodowy Trybunał Karny jako stały i bezstronny organ sądowy sprawujący jurysdykcję wobec osób fizycznych, a nie państw. Podkreślono, iż nie podlega on żadnym ograniczeniom czasowym ani terytorialnym oraz stanowi organ o uniwersalnej jurysdykcji, który zapewnia jednakowe traktowanie porównywalnych przypadków. Tym samym autorka uznała Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości za organ sądowiczy, który wypełnił dotychczasową „lukę bezkarności” w międzynarodowym prawie karnym.

SŁOWA KLUCZOWE

Międzynarodowy Trybunał Karny, idea międzynarodowej odpowiedzialności karnej

Wstęp

Międzynarodowy Trybunał Karny (International Criminal Court) to pierwszy w historii ludzkości stały, międzynarodowy organ sądowiczy zdolny do pociągnięcia do indywidualnej odpowiedzialności karnej osób fizycz-

nych, będących sprawcami najpoważniejszych przestępstw przeciwko międzynarodowej społeczności. Tradycyjnie podstawę odpowiedzialności karnej osób fizycznych stanowiło tylko i wyłącznie prawo krajowe, jednakże we współczesnej nauce i praktyce międzynarodowej dopuszcza się, a wręcz postuluje, aby jednostki odpowiedzialne za ciężkie naruszenie prawa międzynarodowego podlegały tzw. jurysdykcji uniwersalnej¹. Wobec powyższego właściwe do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej będzie nie tylko państwo, na którego terytorium zostało popełnione przestępstwo (jurysdykcja terytorialna), czy też państwo, którego obywatelem jest sprawca czynu (jurysdykcja personalna), lecz zgodnie z zasadą jurysdykcji uniwersalnej również sądy krajowe państw trzecich oraz międzynarodowe trybunały. Zasada międzynarodowej odpowiedzialności karnej przewiduje karanie sprawców zbrodni międzynarodowych bez względu na ich obywatelstwo lub miejsce popełnienia przestępstwa.

Geneza międzynarodowej odpowiedzialności karnej

Idea międzynarodowej odpowiedzialności karnej i powołania stałego międzynarodowego trybunału karnego pojawiła się w okresie I wojny światowej². Jednakże to doświadczenia II wojny światowej sprawiły, że ukonstytuowały się pierwsze międzynarodowe trybunały karne, a społeczność międzynarodowa zaaprobowwała odpowiedzialność z tytułu naruszenia prawa międzynarodowego i zasadę jurysdykcji uniwersalnej³. Zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości popełnione podczas II wojny światowej zostały osądzone przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy. Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej zawarte w sierpniu 1945 roku w Londynie przez Stany Zjednoczone, Związek Radziecki, Wielką Brytanię i Francję oraz Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego (Trybunału Norymberskiego) umożliwiły osądzenie zbrodniarzy wojennych, chociażby ich przestępstwa nie były związane z terytorium danego państwa oraz niezależnie od tego, czy byli oskarżeni indywidualnie, czy grupowo⁴. Prawo norymberskie, choć niedoskonałe, bowiem powszechnie

---

¹ A. Łazowski, A. Zawadzka, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2008, s. 242.

² J. Izydorczyk, P. Wilański, *International Criminal Court*, Kraków 2004, s. 16.

³ H. Bussmann, *Międzynarodowy Trybunał Karny – perspektywa europejska*, [w:] E. Zielińska, *Międzynarodowy Trybunał Karny USA i UE: dwa równe podejścia*, Warszawa 2004, s. 113.

⁴ A. Łazowski, A. Zawadzka, op. cit., s. 243.

zarzuca się mu niezgodność z zasadami *lex retro non agit* oraz *nullum crimen sine lege*, niewątpliwie stanowiło realizację, po raz pierwszy w historii, zasady międzynarodowej odpowiedzialności karnej.

Kolejno wskazać należy Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii oraz Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy. Oba organy sędziowskie powstały jako odpowiedź na rażące naruszenia praw człowieka, prawa humanitarnego oraz prawa międzynarodowego, których społeczność międzynarodowa nie mogła zignorować. Rada Bezpieczeństwa ONZ na mocy rezolucji nr 827 utworzyła 25 maja 1993 roku Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii z siedzibą w Hadze⁵, a 8 listopada 1994 roku na mocy rezolucji nr 955 Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy z siedzibą w Aruszy w Zjednoczonej Republice Tanzanii⁶. Jurysdykcja obu sądów ograniczona jest do określonego regionu, a także przestępstw popełnionych w danym czasie⁷. W przypadku MTK dla byłej Jugosławii będzie to osądzenie osób podejrzanych o pogwałcenie międzynarodowego prawa humanitarnego w związku z wydarzeniami na terenach byłej Jugosławii mającymi miejsce od 1 stycznia 1991 roku. W szczególności karane są poważne pogwałcenia Konwencji Genewskich z 1949 roku, naruszenia praw i zwyczajów wojny, ludobójstwo oraz zbrodnie przeciwko ludzkości. W przypadku MTK dla Rwandy będzie to osądzanie osób odpowiedzialnych za ludobójstwo i inne poważne naruszenia prawa międzynarodowego na terytorium Rwandy oraz państw ościennych w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 1994 roku⁸.

Niewątpliwą wadą wyżej opisanych trybunałów *ad hoc*, jak również sądów specjalnych utworzonych przez ONZ między innymi w Timorze Wschodnim, Kambodży czy Sierra Leone, jest wąski zakres jurysdykcji zarówno terytorialnej, jak i materialnej. Ponadto ich skuteczność w stosunku do kosztów nie jest zadawalająca. MTK dla byłej Jugosławii i Rwandy oparty był w przeważającej mierze na tradycji prawa precedensowego, co implikowało znaczne koszty⁹. Problemem trybunałów doraźnych jest również niemożność osądzenia sprawców najcięższych zbrodni i ich inspiratorów¹⁰. W tym miej-

---

⁵ [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mntrybunaly_mtkj.php [dostęp: 11.11.2016].

⁶ [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mntrybunaly_mtkj.php [dostęp: 11.11.2016].

⁷ H. Bussmann, op. cit., s. 114.

⁸ [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mntrybunaly_mtkj.php [dostęp: 11.11.2016].

⁹ H. Bussmann, op. cit., s. 111.

¹⁰ A. Łazowski, A. Zawadzka, op. cit., s. 248.

scu warto przytoczyć przykład Jugosławii, gdzie w postępowaniu przed MTK w stosunku do wysokich funkcjonariuszy państwowych nie obowiązywał immunitet, niemniej jednak niechęć lub niemożność pociągnięcia do odpowiedzialności karnej powodowała uniknięcie kary przez część sprawców. Doskonale obrazuje to kasus Slobodana Miloševića, któremu postawiono 66 zarzutów, lecz pomimo trwającego 4 lata procesu nie udało się wykazać jego winy w żadnym z postawionych zarzutów¹¹. Kolejną wadą Trybunałów dla byłej Jugosławii i Rwandy było silne związanie z Radą Bezpieczeństwa i podleganie jej wpływom, również tym politycznym¹².

Powstanie Międzynarodowego Trybunału Karnego

W dniach od 15 czerwca do 17 lipca 1998 roku w Rzymie odbyła się Międzynarodowa Konferencja Narodów Zjednoczonych w sprawie utworzenia nowego, stałego Międzynarodowego Trybunału Karnego, który działałby zgodnie z prawem norymberskim oraz respektował zasadę *nullum crimen sine lege*¹³. Społeczność międzynarodowa od czasów II wojny światowej dostrzegła potrzebę utworzenia trybunału w celu ścigania i karania osób winnych takich zbrodni, jak ludobójstwo, zbrodnie wojenne, akty okrucieństwa, eksterminacje, Holocaust. Problemem nie było ustanowienie aktów prawnych, które definiują zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciw ludzkości i ludobójstwo oraz zakazują ich dokonywania, lecz od lat szwankujący mechanizm ścigania zbrodniarzy wojennych. Lukę bezkarności, zdaniem autorki, udało się wypełnić poprzez utworzenie Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Podstawą funkcjonowania MTK jest Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie 17 lipca 1998 roku¹⁴ (dalej: Statut Rzymski). Wszedł on w życie z dniem 1 lipca 2002 roku, tj. 60 dni po złożeniu ostatnich dokumentów niezbędnych do osiągnięcia wymaganych 60 dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęć, zatwierdzeń bądź przystąpień¹⁵. Szczegółowe zasady postępowania przed MTK zawierają Reguły Procesowe i Do-

---

¹¹ K. P. Prakash, *International Criminal Court*, "Economic and Political Weekly" 5.10.2002, s. 4113.

¹² A. Łazowski, A. Zawidzka, op. cit., s. 251.

¹³ *Sądy i trybunały oraz pozasądowe sposoby załatwiania sporów międzynarodowych. Perspektywa polska*, red. B. Kuźniak, Warszawa 2015, s. 69.

¹⁴ Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie 17 lipca 1998 roku, DzU z 2003 r., nr 78, poz. 708.

¹⁵ J. Izydorczyk, P. Wiliński, op. cit., s. 21.

wodowe¹⁶ przyjęte we wrześniu 2002 roku, zaś wskazówki dla trybunału co do interpretacji i stosowania przepisów prawa materialnego zawierają Elementy Definicji Zbrodni¹⁷.

Zakres jurysdykcji Międzynarodowego Trybunału Karnego

Międzynarodowy Trybunał Karny, w przeciwieństwie do MTK dla byłej Jugosławii i MTK dla Rwandy, nie jest organem pomocniczym ONZ, lecz niezależną instytucją powołaną na mocy umowy międzynarodowej. MTK posiada osobowość prawną m.in. *ius contrahendi* i zdolność do czynności prawnych w zakresie niezbędnym do wykonywania swych funkcji. Międzynarodowy Trybunał Karny to stały i bezstronny organ sądowy sprawujący jurysdykcję wobec osób fizycznych. W stosunku do państw wymiar sprawiedliwości sprawuje główny organ sądowy ONZ, tj. ustanowiony już w 1945 roku Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości. Należy jednak pamiętać, że *ratione personae* MTS obejmuje wyłącznie państwa, bowiem trybunał ten został powołany do rozstrzygania sporów między państwami. Brak mechanizmu wymierzania sprawiedliwości osobom fizycznym powodował, że wiele zbrodni ludobójstwa i naruszeń praw człowieka uchodziło sprawcom bezkarnie. W celu zapewnienia powszechnej sprawiedliwości i położenia kresu bezkarności niezbędne było powołanie międzynarodowego trybunału, który zakresem swej jurysdykcji obejmie jednostki. Doniosłość zasady międzynarodowej odpowiedzialności karnej jednostki podkreślał już Trybunał Normberski, który jednoznacznie stwierdził, że zbrodnie przeciwko międzynarodowemu prawu popełniają ludzie, a nie abstrakcyjne jednostki, i tylko karanie osób winnych tych zbrodni daje możliwość egzekwowania postanowień prawa¹⁸. Międzynarodowy Trybunał Karny zakresem jurysdykcji personalnej obejmuje wyłącznie osoby fizyczne, które w chwili popełnienia zarzucanej zbrodni ukończyły 18 lat¹⁹. Zgodnie z art. 25 Statutu Rzymskiego odpowiedzialności przed MTK nie ponoszą państwa i osoby prawne. Należy podkreślić, iż odpowiedzialność przed MTK osób fizycznych nie jest ograni-

¹⁶ Rules of Procedure and Evidence, Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, New York, 3–10 September 2002, ICC-ASP/1/3, Part II.A.

¹⁷ Elements of Crimes, Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, New York, 3–10 September 2002, ICC-ASP/1/3, Part II.B.

¹⁸ [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mtk_cele.php, [dostęp: 11.11.2016].

¹⁹ E. Karska, *Międzynarodowy Trybunał Karny*, [w:] J. Kolasa, *Współczesne sądownictwo międzynarodowe*, t. 1: *Zagadnienia instytucjonalne*, Wrocław 2009, s. 174.

czona przez immunitety i inne przywileje związane z pełnieniem danej funkcji państwowej. Ponadto od odpowiedzialności nie zwalnia fakt popełnienia zbrodni przez podwładnego ani popełnienie zbrodni na rozkaz.

Materialny zakres jurysdykcji MTK obejmuje zbrodnię ludobójstwa, zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne i zbrodnię agresji²⁰. Trzy pierwsze zdefiniowane są kolejno w art. 6 (ludobójstwo), art. 7 (zbrodnie przeciwko ludzkości) i art. 8 (zbrodnie wojenne) Statutu Rzymskiego. W toku negocjacji nad Statutem Rzymskim nie udało się uzgodnić stanowiska państw w kwestii definicji agresji oraz terroryzmu. Do dnia dzisiejszego poza zakresem *ratione materiae* MTK pozostaje zbrodnia terroryzmu, choć społeczność międzynarodowa dostrzega jej doniosłość. Impas definicyjny uniemożliwił jej włączenie do art. 5 Statutu Rzymskiego²¹. 11 czerwca 2010 roku podczas konferencji przeglądowej państw stron udało się przyjąć definicję agresji. Zbrodnią agresji jest planowanie, przygotowywanie, wszczęcie lub przeprowadzenie przez osobę zajmującą stanowisko pozwalające efektywnie sprawować kontrolę lub kierować działaniami politycznymi lub militarnymi państwa aktu agresji, który swoim charakterem, wagą i skalą stanowi oczywiste naruszenie Karty Narodów Zjednoczonych²². Odnosnie do zbrodni ludobójstwa podkreślenia wymaga zamiar zniszczenia w całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej. Zbrodnia przeciw ludzkości może być dokonana poprzez szereg czynności wymienionych w art. 7 Statutu Rzymskiego, popełnionych w ramach rozległego i systematycznego oraz świadomego aktu skierowanego przeciwko ludności cywilnej. Zbrodnie wojenne to w szczególności czyny popełnione w ramach realizacji planu lub polityki lub popełnione na szeroką skalę²³.

MTK władny jest rozstrzygać zbrodnie popełnione po wejściu w życie Statutu Rzymskiego, a więc właściwość temporalną (*ratione temporis*) dla każdego z państw stron wyznacza moment wejścia w życie Statutu Rzymskiego, czyli 2 lipca 2002 roku²⁴. Od tego momentu MTK może prowadzić postępowanie i pociągnąć do odpowiedzialności karnej sprawcę zbrodni popełnionych na terytorium państw stron Statutu Rzymskiego lub gdy państwo niebędące stroną uzna jurysdykcję MTK w odniesieniu do danej zbrodni (*ratione loci*)²⁵.

---

²⁰ N. Boister, *Treaty crimes, International Criminal Court?*, "New Criminal Law Review" 2009, Vol. 12, No. 3, p. 341.

²¹ Ibidem, s. 355.

²² The crime of aggression, Resolution RC/Res.6 (2010), 11.6.2010, załącznik nr 1.

²³ H. Bussmann, op. cit., s. 115.

²⁴ E. Karska, op. cit., s. 170.

²⁵ J. Izydorczyk, P. Wiliński, op. cit. s. 61.

Należy również podkreślić, iż zgodnie z art. 1 Statutu Rzymskiego MTK ma charakter komplementarny w stosunku do krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Pierwszeństwo w pociągnięciu do odpowiedzialności karnej osoby, która dopuściła się najpoważniejszych zbrodni wagi międzynarodowej, ma sąd krajowy, a zatem MTK nie zastępuje krajowych systemów sprawiedliwości, lecz stanowi ich uzupełnienie²⁶. Takie ukształtowanie jurysdykcji MTK w pełni hołduje zasadzie poszanowania jurysdykcji wewnętrznej państwa²⁷. Międzynarodowy Trybunał Karny zgodnie z zasadą komplementarności działa tylko wtedy, gdy sąd krajowy nie chce lub nie może rzetelnie zbadać sprawy i osądzić sprawcy przestępstw²⁸. Zazwyczaj dotyczy to dwóch przypadków: gdy rząd nie wykazuje politycznej woli osądzenia własnych obywateli i wysokich rangą urzędników państwowych lub w przypadku rozpadu krajowego systemu sądownictwa. Zasada komplementarności mobilizuje państwa do ścigania zbrodni popełnionych na ich terytorium lub przez ich obywateli, bowiem w przypadku popełnienia zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości, zbrodni wojennej i zbrodni agresji, gdy postępowania karnego nie przeprowadzi sąd krajowy, zajmie się tym Międzynarodowy Trybunał Karny. Jednocześnie Statut Rzymski nie nakłada na państwa obowiązku ścigania zbrodni przeciwko ludzkości. Co więcej, gdy postępowanie przed MTK zostanie wszczęte w wyniku (1) przedstawienia przez państwo sytuacji wskazującej na popełnienie zbrodni, (2) sytuację taką wskaże prokuratorowi Rada Bezpieczeństwa ONZ, (3) prokurator dokona wszczęcia postępowania przygotowawczego w trybie art. 15 Statutu Rzymskiego, oskarżonemu oraz państwu przysługuje prawo wniesienia sprzeciwu²⁹.

MTK jest sądem stałym z uniwersalną jurysdykcją w stosunku do najpoważniejszych zbrodni³⁰. Sąd stały sprzyja pewności prawa i pozwala na uniknięcie dużej ilości politycznych, administracyjnych i finansowych wysiłków, które trzeba włożyć w powoływanie trybunałów doraźnych. Trybunały *ad hoc* podlegają ograniczeniom czasowym i terytorialnym. W tym miejscu warto przypomnieć kasus MTK dla Rwandy, którego jurysdykcja ograniczona była do terytorium Rwandy i państw ościennych. Ponadto trybunał posiadał mandat, który obejmował tylko osądzanie wydarzeń z 1994

---

²⁶ *Sądy i trybunały...*, op. cit., s. 70.

²⁷ K. Grzybowski, *Trybunały międzynarodowe a prawo wewnętrzne*, Warszawa 2012, s. 53.

²⁸ H. Bussmann, op. cit., s. 115.

²⁹ J. Izydorczyk, P. Wiliński, op. cit., s. 63–68.

³⁰ H. Bussmann, op. cit., s. 115–116.

roku. MTK dla Rwandy nie może więc ścigać zbrodni popełnionych w późniejszym okresie. Międzynarodowy Trybunał Karny jest zaś organem stałym i nie podlega żadnym ograniczeniom czasowym ani terytorialnym. Stały trybunał o uniwersalnej jurysdykcji zapewnia jednakowe traktowanie porównywalnych przypadków, bowiem MTK orzeka zawsze w oparciu o te same zasady i przepisy. Jest bardziej skuteczny i wydajny niż dotychczasowe trybunały doraźne, ponieważ może szybko podejmować decyzje i przyczynić się do ograniczenia stopnia nasilenia lub czasu trwania konfliktów. Międzynarodowy Trybunał Karny jako podmiot niezależny³¹ może podejmować działania dotyczące zbrodni podległych jego jurysdykcji bez specjalnego upoważnienia ze strony Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych³².

Podstawę orzekania (*ratione iuris*) MTK określono w art. 21 Statutu Rzymskiego. W pierwszej kolejności stosuje on Statut Rzymski, Elementy Definicji Zbrodni oraz Reguły Procesowe i Dowodowe. W drugiej kolejności – odpowiednie traktaty oraz zasady i reguły prawa międzynarodowego, łącznie z uznanymi zasadami międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych. W przypadku braku powyższych źródeł MTK orzeka w oparciu o ogólne zasady wyinterpretowane z praw krajowych różnych systemów prawnych świata. Już sam akt przekazania sprawy Międzynarodowemu Trybunałowi Karnemu wskazuje na wolę stron, by sprawa była rozstrzygana na podstawie norm prawa narodów, a nie prawa wewnętrznego³³. Naturalną konsekwencją powyższego jest określenie autonomicznych podstaw orzekania MTK opartych na prawie międzynarodowym. Prawo krajowe stanowi podstawę orzekania dopiero w trzeciej kolejności, a ponadto nawet wtedy nie może być niezgodne z prawem międzynarodowym oraz normami i standardami uznanymi przez społeczność międzynarodową³⁴.

Organy i tryb postępowania przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym

Organy Międzynarodowego Trybunału Karnego zostały wskazane w art. 34 Statutu Rzymskiego. Prezydium MTK to organ składający się z trzech sędziów – Prezesa oraz Pierwszego i Drugiego Wiceprezesa, którzy wybierani są przez sędziów bezwzględną ilością głosów na okres trzech lat. Zadaniem

---

³¹ J. Izydorczyk, P. Wiliński, op. cit., s. 23.

³² [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mtk_innetrybunaly.php [dostęp: 11.11.2016].

³³ K. Grzybowski, op. cit., s. 55–56.

³⁴ J. Izydorczyk, P. Wiliński, op. cit., s. 27.

Prezydium jest reprezentacją MTK w stosunkach zewnętrznych, a także nadzór nad bieżącą administracją³⁵. Drugim organem MTK są Wydziały – Przygotowawczy, Orzekający i Odwoławczy. W wydziałach orzeka łącznie 18 sędziów wybranych przez państwa strony Statutu Rzymskiego spośród obywateli. Reprezentują oni najważniejsze systemy prawne zarówno *common law*, jak i *civil law*³⁶. Sędziowie MTK cechują się wysokim poziomem moralnym, bezstronnością i uczciwością, a także powinni spełniać warunki wymagane w ich krajach do zajmowania najwyższych stanowisk sędziowskich. W grudniu 2014 roku jednym z sędziów MTK został prof. Piotr Hofmański, kierownik Katedry Postępowania Karnego Uniwersytetu Jagiellońskiego i sędzia Izby Karnej Sądu Najwyższego. Kolejnym organem MTK jest Urząd Prokuratora, na czele którego stoi Prokurator wybierany przez Zgromadzenie państw stron Statutu Rzymskiego na 9-letnią kadencję. Co do zasady Urząd Prokuratora jest niezależny³⁷, a sam Prokurator posiada pełnię władzy w zakresie kierowania nim i administrowania. Zadaniem Prokuratora jest przyjmowanie i badanie zawiadomień oraz innych informacji o zbrodniach podlegających orzecznictwu MTK. Prokurator jest również organem prowadzącym postępowanie przygotowawcze. Organem Międzynarodowego Trybunału Karnego jest również Sekretariat, na czele którego stoi Sekretarz. Sekretariat zapewnia niezbędne funkcje pomocnicze związane z bieżącą obsługą administracyjną i pozaorzecniczą MTK (tłumaczenia, technologie informatyczne, bezpieczeństwo)³⁸.

Postępowanie przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym składa się z fazy przygotowawczej, oskarżenia, wezwania oskarżonego do stawiennictwa, zatwierdzenia zarzutów, rozprawy i wydania wyroku³⁹. Fakultatywnie MTK może wydać nakaz aresztowania i przeprowadzić postępowanie odwoławcze. Postępowanie przed MTK może zainicjować państwo strona Statutu Rzymskiego poprzez przedstawienie Prokuratorowi sytuacji wskazujących na popełnienie zbrodni objętych jurysdykcją trybunału lub decyzję o wszczęciu postępowania przygotowawczego w odniesieniu do takiej zbrodni może *proprio motu* podjąć Prokurator. Kolejno przystępuje on do badania sprawy i sprawdza wiarygodność otrzymanych informacji. W tym celu Prokurator przesłuchuje podejrzanych, świadków, pokrzywdzonych, gromadzi informacje i dowody oraz współpracuje z państwami stronami i organizacjami międzynarodowymi. Informuje również państwa strony Statutu

---

³⁵ *Sądy i trybunały...*, op. cit., s. 72.

³⁶ H. Bussmann, op. cit., s. 115–116.

³⁷ J. Izydorczyk, P. Wiliński, op. cit., s. 42.

³⁸ H. Bussmann, op. cit., s. 115–116.

³⁹ E. Karska, op. cit., s. 179–181.

Rzymskiego o podjętych działaniach w celu wykluczenia prowadzenia podwójnego postępowania w tej samej sprawie. Na wstępnym etapie postępowania MTK z urzędu bada, czy wniesiona sprawa podlega jego jurysdykcji. Należy podkreślić, że w postępowaniu przygotowawczym większość czynności wykonuje gospodarz tego postępowania – prokurator, część natomiast została zastrzeżona dla Izby Przygotowawczej: między innymi jest ona władna wydać nakaz aresztowania, a także decyduje o zatwierdzeniu bądź odmowie zatwierdzenia zarzutów⁴⁰. Po przeprowadzeniu zgodnie z art. 60 Statutu Rzymskiego wstępnego postępowania i zatwierdzeniu zarzutów oskarżenia Prezydium powołuje Izbę Orzekającą. Rozprawa odbywa się co do zasady w siedzibie Międzynarodowego Trybunału Karnego i jest jawna. Rozpoczyna się ona od odczytania oskarżonemu zarzutów i upewnienia się, czy oskarżony rozumie ich treść⁴¹, zaś rozpoznanie sprawy co do istoty obejmuje orzeczenie w kwestii winy i kary za przypisaną zbrodnię. Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie udowodniona przed MTK zgodnie z prawem, które ma być zastosowane w danej sprawie. Co istotne, zgodnie z art. 66 ust. 3 Statutu Rzymskiego Trybunał musi być przekonany o winie oskarżonego ponad wszelką uzasadnioną wątpliwość. Szczegółowy katalog praw i gwarancji procesowych zawarty jest w art. 67 Statutu Rzymskiego, zaś ogólnym zasadom prawa karnego poświęcona została część III Statutu. Postępowanie przed MTK zostało ukształtowane w sposób zapewniający niezbędne gwarancje realizacji zasad domniemania niewinności i prawa do obrony. Etap postępowania przed Izbą Orzekającą kończy wydanie wyroku uniewinniającego lub skazującego. Zgodnie z art. 76 Statutu Rzymskiego Izba Orzekająca wymierza stosowną karę, biorąc pod uwagę przeprowadzone dowody i oświadczenia złożone w czasie rozprawy, które mają znaczenie dla wymiaru kary. Statut MTK nie przewiduje kary śmierci. Katalog kar ogranicza się do kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz kary pozbawienia wolności na czas oznaczony (maksymalnie 30 lat). Dodatkowo obok kary pozbawienia wolności MTK może orzec grzywnę lub przepadek korzyści, majątku i aktywów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z przestępstwa⁴². Od orzeczenia uniewinniającego lub skazującego, a także orzeczenia o karze skazany oraz Prokurator mogą wnieść odwołanie. Kontrolę odwoławczą nad pozostałymi izbami sprawuje Izba Odwoławcza. Zgodnie z art. 81 Statutu Rzymskiego można wymienić następujące przyczyny odwoławcze: obrazę przepisów postępowania, błąd w ustaleniach faktycznych, obrazę przepisów prawa i jakąkol-

---

⁴⁰ *Sądy i trybunały...*, op., cit., s. 73.

⁴¹ E. Karska, op. cit., s. 182.

⁴² *Sądy i trybunały...*, op. cit., s. 73.

wiek inną okoliczność naruszającą rzetelność i wiarygodność postępowania oraz orzeczenia. Ostatnia z ww. podstaw odwołania obowiązuje tylko wówczas, gdy skazany lub Prokurator w imieniu skazanego zaskarża orzeczenie Izby Orzekającej.

Postępowanie w sprawie wykonania kar różni się w zależności od tego, czy mamy do czynienia z karą pozbawienia wolności, czy grzywną bądź przypadkiem. Zgodnie z art. 103 Statutu Rzymskiego kara pozbawienia wolności jest wykonywana w państwie wyznaczonym przez Trybunał z listy państw, które zadeklarowały wolę przyjęcia osób skazanych. Jednakże państwo wyznaczone w konkretnej sprawie może odmówić wykonania decyzji⁴³. Jeżeli jednak podejmie się wykonania kary pozbawienia wolności, w żadnym wypadku nie może jej zmienić, bowiem wyrok skazujący na karę pozbawienia wolności wiąże państwo stronę. Wykonywanie orzeczeń grzywny i przypadku odbywa się zaś zgodnie z procedurą przewidzianą w prawie wewnętrznym. Nie wolno jednak naruszyć nabytych w dobrej wierze praw osób trzecich.

Wyżej zaprezentowany teoretyczny model postępowania karnego został zastosowany zaledwie 24 razy, gdyż tyle spraw rozpatrywał Międzynarodowy Trybunał Karny od dnia swojego powołania⁴⁴. W ciągu 16 lat funkcjonowania MTK wydano dwa wyroki skazujące. Pierwszy, z dnia 14 marca 2012 roku, dotyczył Thomasa Lubanga Dylo, który został uznany za winnego zbrodni wojennej polegającej na wcieleniu lub werbowaniu dzieci poniżej piętnastego roku życia do sił zbrojnych i używaniu ich w działaniach zbrojnych. Drugi wyrok skazujący zapadł 7 marca 2014 roku i dotyczył Germaina Katangi, który został uznany za winnego zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych. W tym miejscu należy odnotować słabe strony Międzynarodowego Trybunału Karnego, tj. małą skuteczność w ściganiu przestępstw i wysokie koszty jego funkcjonowania. Postępowania przed MTK bywają długotrwałe, na przykład proces Lubanga trwał 6 lat. W praktyce funkcjonowania Międzynarodowego Trybunału Karnego zdarzają się również błędy. Organy MTK wdrażają dopiero przepisy w życie, uczą się współpracy z lokalnymi władzami i organami wymiaru sprawiedliwości, przy czym zdarzają się niedopatrzania. Tytułem przykładu można podać matactwa, w tym nakłanianie świadków do fałszywych zeznań i fabrykowanie dowodów, jakich dopuścili się *intermediaries*, czyli osoby pomagające prokuratorowi na etapie postępowania dowodowego w Demokratycznej Republice Konga⁴⁵.

⁴³ J. Izydorczyk, P. Wiliński, op. cit., s. 110.

⁴⁴ [online] <https://www.icc-cpi.int/Pages/cases.aspx> [dostęp: 1.03.2018].

⁴⁵ R. Tarnogórski, *Pierwszy wyrok Międzynarodowego Trybunału Karnego*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2012, nr 45 (910), s. 2.

Zakończenie

Podsumowując, należy stwierdzić, iż poprzez powołanie niezależnego, stałego i bezstronnego Międzynarodowego Trybunału Karnego społeczność międzynarodowa potwierdziła obowiązek ścigania i karania największych zbrodniarzy niezależnie od ich pozycji⁴⁶. Szeroki zakres jurysdykcji terytorialnej i temporalnej, a także dość szeroki i ciągle dyskutowany zakres *ratione materiae* sprzyja uniknięciu wad trybunałów *ad hoc*. Trybunał jako organ stały zdolny jest do podejmowania szybszych (niż trybunały *ad hoc*) decyzji i tym samym wpływania na przebieg ewentualnych konfliktów. Sądy stałe sprzyja pewności prawa i pozwala na uniknięcie dużej ilości politycznych, administracyjnych i finansowych wysiłków, które trzeba włożyć w powoływanie trybunałów doraźnych. MTK orzeka zawsze w oparciu o te same zasady i przepisy, tym samym zapewnia uniwersalną jurysdykcję i jednakowe traktowanie porównywalnych przypadków. Wszystkie wyżej omówione przymioty MTK sprawiają, iż stanowi on wypełnienie „luki bezkarności” w prawie międzynarodowym. Zdaniem autorki powstanie MTK ma doniosłe znaczenie dla rozwoju międzynarodowego prawa karnego, prawa humanitarnego, a przede wszystkim zasady międzynarodowej odpowiedzialności karnej, lecz w praktyce jego funkcjonowania zdarzają się błędy. Ocena teoretyczna i funkcjonalna, w szczególności przeprowadzona z perspektywy trybunałów *ad hoc*, prowadzi do wniosku, iż MTK stanowi wypełnienie „luki bezkarności” w prawie międzynarodowym, natomiast praktyka funkcjonowania MTK potwierdza, iż nie udało się uniknąć wszystkich mankamentów, a często podnoszony względem MTK zarzut małej skuteczności w ściganiu przestępstw i wysokich kosztów funkcjonowania wydaje się trafny.

INTERNATIONAL CRIMINAL COURT AS FULFILLMENT OF “ILLEGALITY GAP” IN INTERNATIONAL LAW

ABSTRACT

The article addresses the issue of international tribunal known as ICC. The purpose of that paper is to present International Criminal Court as a centre of efforts to create a law system which can minimize violations of human rights and an universal tribunal which can bring to justice citizens not only countries. The author focus on proper legal foundation as well as efficient functioning of ICC. Firstly the author describes history and legal foundations. Then there is the issue of jurisdiction (*ratione materiae*,

---

⁴⁶ *Sądy i trybunały...*, op. cit., s. 73.

personae, temporis and loci). Finally, the author discusses admissibility of cases. The author states ICC as an independent, permanent, universal and effective international institution which investigate and bring to justice individuals who committed the most serious crimes to the international community.

KEYWORDS

International Criminal Court, international criminal justice

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

1. Boister N., *Treaty Crimes, International Criminal Court?*, "New Criminal Law Review" 2009, Vol. 12, No. 3.
2. Bussmann H., *Międzynarodowy Trybunał Karny – perspektywa europejska*, [w:] E. Zielińska, *Międzynarodowy Trybunał Karny USA i UE: dwa równe podejścia*, Warszawa 2004.
3. Grzybowski K., *Trybunały międzynarodowe a prawo wewnętrzne*, Warszawa 2012.
4. Izydorczyk J., Wilański P., *International Criminal Court*, Kraków 2004.
5. Karska E., *Międzynarodowy Trybunał Karny*, [w:] J. Kolasa, *Współczesne sądownictwo międzynarodowe*, t. 1: *Zagadnienia instytucjonalne*, Wrocław 2009.
6. Łazowski A., Zawidzka A., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2008.
7. Prakash K. P., *International Criminal Court*, "Economic and Political Weekly" 5.10.2002.
8. *Sądy i trybunały oraz pozasądowe sposoby załatwiania sporów międzynarodowych. Perspektywa polska*, red. B. Kuźniak, Warszawa 2015.
9. Tarnogórski R., *Pierwszy wyrok Międzynarodowego Trybunału Karnego*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2012, nr 45 (910).

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

1. [online] <https://www.icc-cpi.int/Pages/cases.aspx> [dostęp: 1.03.2018].
2. [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mntrybunaly_mtkj.php [dostęp: 11.11.2016].
3. [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mntrybunaly_mtkr.php [dostęp: 11.11.2016].
4. [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mntrybunaly_mtkr.php [dostęp: 11.11.2016].
5. [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mtk_cele.php [dostęp: 11.11.2016].
6. [online] http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/mtk_innetrybunaly.php [dostęp: 11.11.2016].

AKTY PRAWNE

1. Elements of Crimes, Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, New York, 3–10 September 2002, ICC-ASP/1/3, Part II.B.

2. Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie 17 lipca 1998 roku, DzU z 2003 r., nr 78, poz. 708.
3. Rules of Procedure and Evidence, Official Records of the Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, New York, 3–10 September 2002, ICC-ASP/1/3, Part II.A.
4. The crime of aggression, Resolution RC/Res.6 (2010), 11.6.2010, załącznik nr 1.